

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА**

ПРОКОПЕНКО АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

УДК 811.111”42:32.019.51

**ПРЕЗИДЕНТСЬКИЙ ДИСКУРС БАРАКА ОБАМИ:
КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі ділової іноземної мови та перекладу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ШЕВЧЕНКО Ірина Семенівна,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
завідувач кафедри ділової
іноземної мови та перекладу.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Славова Людмила Леонардівна,
Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
професор кафедри теорії та практики
перекладу з англійської мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Крисанова Тетяна Анатоліївна,
Інститут іноземної філології
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки,
доцент кафедри практики англійської мови.

Захист відбудеться 4 листопада 2016 р. о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.27 Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, ауд. 7-75.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий 15 вересня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.І. Морозова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертація присвячена інтегративному вивченню когнітивно-комунікативних характеристик президентського дискурсу Б. Обама як системи стратегій і тактик персуазивно-маніпулятивного впливу на американський народ для трансформації його концептосфери у відповідності до ключових концептів-ідеологем політика.

Політична комунікація у цілому та президентський дискурс Б. Обама зокрема є об'єктом вивчення в різних галузях гуманітарного знання. Соціологи й політологи фокусують аналіз на основних темах дискурсу Б. Обама (А. ДиМаджио, Дж.-Д. Коломб, Т.Дж. Сагрю, Дж.Д. Ховісон), символізмі його дискурсу як відображенні сучасного мультирасового суспільства Америки (А. Хартнел), на формуванні специфічного «бренду Обама» (Дж. Ервін). PR-технологи виявляють мовні засоби політтехнологій – стратегій і тактик, націлених на отримання позитивного результату на виборах (Дж.-Д. Коломб). Літературознавчі дослідження зосереджені на автобіографічній прозі Б. Обама, її самобутності й національно-гендерній специфічності (Д. Стайн).

Лінгвістичні студії політичного дискурсу звертаються до вербальних і невербальних засобів персуазивно-маніпулятивного впливу. Так, стилістика виявляє мовні маркери й адресованість дискурсу Б. Обама (Т. Наман), його стилістичні прийоми (Л. Батлук, М.Б. Тхір), жанрове різноманіття риторики президента (Л. Фанг), підкреслює притаманну його дискурсу самоцитатацію (Ф. Дебрі), таблоїдизацію та інтертекстуальність (Ф. Дебрі). Лінгвопрагматика вивчає мовленнєві стратегії дискурсу Б. Обама (Дж.Д. Евальд, Дж. Лакофф, Дж. Логері, А.Ю. Понікарьова, М.Б. Тхір), виділяє узагальнений зміст його дискурсу (М. Летте). Лінгвокогнітологія фокусується на ціннісній складовій президентських висловлень (Дж. Лакофф, П. Стріт), на прецедентності його дискурсу (Дж. Лакофф); виявляє особистісну зорієнтованість (personalization) та симпліфікацію (simplification) цього дискурсу (Н.А. Андерсон).

Однак залишаються відкритими питання механізмів персуазивно-маніпулятивного впливу – впровадження та подальшого укорінення у свідомості аудиторії важливих для Б. Обама концептів через стратегії і тактики його президентського дискурсу. Вирішення цих питань потребує використання сучасного інтегративного когнітивно-дискурсивного підходу лінгвістики.

Актуальність роботи зумовлена залученням домінуючої когнітивно-дискурсивної наукової парадигми лінгвістики до комплексного аналізу президентського дискурсу Б. Обама як системи у єдності її когнітивного й комунікативного (прагматичного) аспектів. Необхідність такого аналізу

визначається поглибленням у ХХІ столітті значущості політичного, зокрема, президентського дискурсу, потребою осмислення механізмів його впливу на аудиторію. Політичні технології США знаходять широке використання у світі, що робить особливо важливим визначення стратегій і тактик актуалізації дискурсовірних концептів чинного американського президента. У більш широкому сенсі робота сприяє вирішенню перспективної наукової проблеми когнітивної дискурсології й політичної лінгвістики – розкриттю когнітивно-прагматичних властивостей ідіодискурсу політичних лідерів.

Зв'язок роботи з науковими темами. Проблематика роботи відповідає темам досліджень «Когнітивно-дискурсивні дослідження мови як регулятора соціальної поведінки» та «Когнітивно-дискурсивні дослідження мови та перекладу», які проводяться на факультеті іноземних мов у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (номери державної реєстрації 0111U010009 та 0114U004320).

Метою роботи є визначення когнітивно-комунікативних механізмів дискурсивного впливу президентського дискурсу Б. Обама 2007 – 2016 років як утілення ключових концептів ідіоконцептосфери політика у стратегіях і тактиках його дискурсу.

Реалізація зазначеної мети потребує розв'язання таких **завдань**:

- деталізувати змістові характеристики президентського дискурсу чинного політичного лідера США;
- виявити ключові концепти-ідеологеми, які складають домен ПОЛІТИКА в ідіоконцептосфері Б. Обама;
- систематизувати інвентар номінацій та структурувати номінативні простори ключових концептів-ідеологем у дискурсі Б. Обама;
- визначити особливості метафоричного втілення ключових концептів-ідеологем у президентському дискурсі Б. Обама;
- встановити дискурсивні стратегії й тактики актуалізації ключових концептів-ідеологем як вербально-невербальний механізм персуазивно-маніпулятивного впливу президентського дискурсу Б. Обама;
- схарактеризувати дискурсивну особистість Б. Обама.

Об'єктом дослідження є англомовний дискурс президента США 2007 – 2016 років і його передвиборчих кампаній включно, а **предметом** – механізм дискурсивного впливу публічних виступів Б. Обама як когнітивно-прагматичний комплекс дискурсивних стратегій і тактик кооперації та конфронтації, що об'єктивують ключові концепти-ідеологеми ідіоконцептосфери Б. Обама.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що персуазивно-маніпулятивна мета президентського дискурсу Б. Обама – трансформація концептосфери американців відповідно до ідіоконцептосфери президента –

досягається шляхом цілеспрямованого мовленнєвого впливу на ціннісний складник концептосфери народу. Цьому слугує механізм упровадження в концептосферу аудиторії ключових концептів ідіоконцептосфери Б. Обама через стратегії і тактики його президентського дискурсу.

Матеріалом дослідження слугували 4950 висловлень, які містять номінації ключових концептів політичної ідіоконцептосфери Б. Обама у його президентському дискурсі 2007 – 2016 років: у дебатах, публічних виступах, прес-конференціях, виступах-заявах, інтерв'ю, Інтернет-публікаціях, скриптах телевізійних передач (загальним обсягом 29367 сторінок) та відеозаписах (28 годин звучання).

Аналіз фактичного матеріалу ґрунтується на **методологічних положеннях**, доведених в теорії дискурсу (Н.Д. Арутюнова, І.О. Бодуен де Куртене, Т. ван Дейк, В.І. Карасик, Т.А. Крисанова, М.Л. Макаров, А.П. Мартинюк, В.О. Самохіна, Л.В. Солошук, І.Є. Фролова), в традиційній та когнітивній прагмалінгвістиці (Л.Р. Безугла, Г.Г. Почепцов, Дж. Серль, І.П. Сусов, І.С. Шевченко), когнітивній лінгвістиці (С.А. Жаботинська, Т.С. Клауснер, О.С. Кубрякова, О.І. Морозова, А.М. Приходько, Й.А. Стернін, Дж. Факоньє), теорії когнітивної метафори (А.М. Баранов, Є.В. Бондаренко, М. Джонсон, З. Кьовечеш, Дж. Лакофф), теорії номінації (М.Ф. Алефиренко, С.М. Єнікеева, М.А. Кронгауз), політичній лінгвістиці, іміджології та PR (Р. Водак, Дж.-Д. Коломб, Г.Г. Почепцов, Л.Л. Славова, О.Й. Шейгал).

Методи дослідження включають елементи контент-аналізу для виявлення ключових дискурсотвірних концептів ідіоконцептосфери політика, компонентний аналіз лексем та польове моделювання для визначення номінативного простору концептів, аналіз механізмів перехресного мапування для встановлення моделей метафоричних номінацій концептів, ситуативний та інтент-аналіз для виявлення дискурсивних стратегій і тактик президентського дискурсу Б. Обама, а також загальнонаукові методи дедукції та індукції. Методи когнітивних та комунікативно-прагматичних досліджень уперше використовуються як єдиний комплекс для послідовного та взаємопов'язаного визначення вербальних та невербальних характеристик дискурсивної особистості президента.

Новизна роботи полягає в тому, що вперше визначено когнітивно-комунікативні механізми президентського дискурсу Б. Обама: змодельовано ключові концепти-ідеологеми його ідіоконцептосфери, прямо та метафорично представлені у президентському дискурсі; виявлено харизматичний образ дискурсивної особистості президента в єдності вербальних та невербальних характеристик; виділено й систематизовано стратегії й тактики актуалізації ключових концептів дискурсу Б. Обама як аргументативні й персуазивно-

маніпулятивні засоби впливу президентського дискурсу. У роботі також уточнено поняття політичного дискурсу, дискурсивної особистості, маніпулятивної тактики в рамках новітнього когнітивно-дискурсивного підходу.

Новизна дослідження може бути узагальнена в таких **положеннях, що винесені на захист**:

1. Президентський дискурс – мисленнєво-комунікативний процес і результат, утілений мовними й немовними знаками та опосередкований ЗМІ; його когнітивний аспект уключає специфічні дискурсотвірні концепти-ідеологеми в рамках індивідуальної концептосфери політика, а комунікативний націлений на ідеологічний вплив – змінення концептосфери американського народу шляхом упровадження в неї політичних цінностей президента у стратегіях і тактиках його дискурсу.

2. В ідіоконцептосфері Б. Обама домен ПОЛІТИКА структуровано ключовими дискурсотвірними концептами-ідеологемами ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я, ЕКОНОМІКА, БЕЗПЕКА, НАЦІЯ, які спираються на концептосферу американців, але відрізняються за параметрами номінативного простору концепту та його конфігурації.

3. Номінативні простори ключових концептів ідіодискурсу Б. Обама організовані як ЛСП з радіально-ланцюжковими мікрополлями та їх розширеннями, які частково перетинаються, утворюючи зони поступових переходів:

- концепт ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я – ЛСП «Healthcare» з мікрополлями «Medicine» (розширення «preventive medicine», «therapy», «rehabilitation»), «Health» (розширення «physical health», «mental health»), «Medical Insurance» (розширення «state medical programs»);

- концепт ЕКОНОМІКА – ЛСП «Economy» з мікрополлями «Economic System» (розширення «branch», «type (of economic system)»; «Management» (розширення «regulation», «economic doctrine»), «Frugality» (розширення «thrift», «saver», «prosperity»);

- концепт БЕЗПЕКА – ЛСП «Security» з мікрополлями «Physical security» (розширення «safety», «peace», «shelter», «protection»), «Financial security» («insurance», «possession»), «Mental security» («confidence», «calmness»);

- концепт НАЦІЯ – ЛСП «Nation» з мікрополлями «State» (розширення «power», «federation», «assembly»), «Country» («land», «people»).

У дискурсі Б. Обама основні моделі концептуальних метафор, що актуалізують референти – концепти-ідеологеми ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я, ЕКОНОМІКА, БЕЗПЕКА, НАЦІЯ, утворюються в результаті їх перехресного мапування з концептуальними ознаками корелятивних груп ЛЮДИНА, ВІЙНА, ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ, ВМІСТИЛИЩЕ, а також РОСЛИНА (для референта ЕКОНОМІКА), формуючи структурні та онтологічні метафори.

4. Персуазивно-маніпулятивний вплив дискурсу Б. Обама здійснюється через актуалізацію його ключових концептів-ідеологем у мовленнєвих стратегіях і тактиках дискурсу у поєднанні з кінесичними (жестами, усмішкою, зоровим контактом) та просодичними (зміна тембру голосу) засобами:

- кооперативні стратегії агітації (тактики обіцянки, поклику / спонукання), аргументації (тактики самопрезентації, ототожнення, ілюстрації) та маніпулятивно-кооперативні стратегії (тактики піднесення, ціннісної орієнтації адресата, умиротворення опонента) переважають у дискурсі;
- конфронтаційні стратегії дискредитації (тактика звинувачення та критики) та маніпуляції (прогнозування негативних наслідків) складають лише четверту частину президентського дискурсу.

5. Дискурсивна особистість Б. Обама – це помірний ситуативний харизматик-центрист; вербальні, невербальні та екстралінгвальні коди його комунікативної поведінки формують публічний імідж президента – раціонального політика, об'єднувача нації, миротворця, захисника прав жінок та соціальних меншин.

Теоретична значущість роботи визначається її внеском у розвиток когнітивно-дискурсивного підходу в лінгвістиці, зокрема, у дискурсологію (поглиблення теорії політичного дискурсу), у лінгвоперсонологію (виявлення харизматичної дискурсивної особистості Б. Обама), у лінгвокогнітивістику (висвітлення ідіоконцептосфери політика та моделювання його ключових концептів-ідеологем), теорію когнітивної метафори (систематизація моделей метафоричної актуалізації концептів-ідеологем), прагмалінгвістику (виділення дискурсивних стратегій кооперації, конфронтації та їх тактик), в іміджелогію та PR (вербальна та невербальна характеристика іміджу президента Б. Обама та притаманних йому засобів впливу на аудиторію).

Практична цінність дисертації полягає в можливості використання її результатів у курсах теоретичної граматики англійської мови (розділ «Прагматика речення»), загального мовознавства («Мова і мислення»), у спецкурсах з актуальних проблем лінгвістики, когнітивістики та політичної лінгвістики, дискурсології, іміджелогії, у практиці PR, у наукових дослідженнях студентів і аспірантів.

Основні положення дисертаційного дослідження пройшли **апробацію** на наукових конференціях з міжнародною участю: XI, XII, XIII, XIV Каразінські читання: «Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2012, 2013, 2014, 2015); на III та IV Всеукраїнських наукових конференціях «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів» (Харків, 2014, 2016); V Міжнародному науковому форумі «Сучасна англістика і романістика: перший рубіж нового тисячоліття» (Харків, 2013); на міжнародній науково-

практичній конференції «І Таврійські філологічні читання» (Херсон, 2015); міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Contemporary Tendencies in Science and Education: Studies of the Germanic, Romance Languages and Translation» (Миколаїв, 2015).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у 14 одноосібних публікаціях автора, 4 з яких – статті у спеціалізованих виданнях України, 1 – у зарубіжному академічному виданні та 9 – тези виступів на конференціях.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновками, загальних висновків, списку наукових (298 публікацій), довідкових (32) та ілюстративних (118) джерел і додатків. Робота містить 11 таблиць і 5 рисунків, її загальний обсяг – 252 сторінки, обсяг основного тексту – 192 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, гіпотезу, методи і матеріал дослідження, розкрито його новизну, теоретичне і практичне значення, вказано апробацію його результатів.

У першому розділі «Принципи когнітивно-комунікативного аналізу інституційного дискурсу політика» критично узагальнено набутки дослідників президентського дискурсу в гуманітарних науках і лінгвістиці; деталізовано розуміння президентського дискурсу як підтипу політичного, його стратегій і тактик; уточнено поняття дискурсивної особистості у її вербальних і невербальних проявах, ідіоконцептосфери політика, концепту-ідеологеми; сформульовано алгоритм аналізу президентського дискурсу Б. Обами.

Президентський дискурс – це різновид політичного дискурсу, мисленнево-комунікативний процес і результат. У США він став стереотипним, «таблоїдним дискурсом» (Ф. Дебрі), зокрема, через подання інформації ЗМІ у спрощеному вигляді.

Тлумачення Б. Обами як *дискурсивної особистості* зумовлено діяльнісним підходом, інтегруванням принципу конструювання смислів та їх актуалізації у дискурсі мовними і немовними знаками. Як дискурсивна особистість Б. Обама – центрист (Дж. Лакофф, П. Стріт), який декларує єдність із народом (Л. Батлук); його дискурс адресований всім: бідним і багатим, корінним американцям і меншинам і т.д.; провідні теми його дискурсу включають рівні права людини (Т.Дж. Сагрю); а політичний курс направлений на «великі зміни» (М. Томаскі), яких жадає американський народ (М. Леттс, М. Уленбек, П. Харріс).

Персуазивно-маніпулятивна природа президентського дискурсу передбачає трансформування концептосфери американців шляхом упровадження і вкорінення в неї цінностей президента і його партії за допомогою кооперативних і конфронтаційних стратегій і тактик. Дискурсивна діяльність Б. Обама інтегрує когнітивний аспект – конструювання смислу та комунікативно-прагматичний аспект – вибір цілей, форм і засобів впливу; останні включають як вербальний, так і невербальні (кінесичні, просодичні) та екстра- і позалінгвальні коди.

Когнітивний аспект дискурсу президента визначений специфічними концептами-ідеологемами (концептами-ідеями) з домену ПОЛІТИКА індивідуальної концептосфери Б. Обама – ідіоконцептосфери, «особистісного відношення до світу, фіксованого у суб'єктивних значеннях», перш за все аксіологічних (В. Пищальникова). Дискурсотвірними для політика слугують концепти-ідеологеми, задані програмними положеннями правлячої партії: ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я (урядові програми Medicare і Medicaid); ЕКОНОМІКА (реформи економіки, фінансової системи, подолання економічної кризи); БЕЗПЕКА (боротьба з тероризмом); НАЦІЯ (всі громадяни країни незалежно від їх переконань, соціального статусу, раси тощо).

Комунікативний аспект дискурсу Б. Обама розкриває персуазивно-маніпулятивні та аргументативні механізми його впливу на аудиторію: це актуалізація ключових концептів-ідеологем президента у стратегіях і тактиках дискурсу, які мають на меті змінити концептосферу реципієнтів політичного дискурсу – американського народу. Комунікативна поведінка Б. Обама створює унікальний дискурсивно-поведінковий образ – публічний імідж президента.

Запропонований у роботі **алгоритм аналізу** охоплює п'ять послідовних етапів:

- (1) специфікація ідіоконцептосфери Б. Обама як дискурсивної особистості, а саме – домену ПОЛІТИКА;
- (2) виявлення поняттєвих складників ключових концептів-ідеологем президента шляхом встановлення імені кожного ключового концепту та набору лексем – синонімів і моделювання лексико-семантичного поля їх номінацій;
- (3) визначення образно-ціннісних складників ключових концептів-ідеологем Б. Обама шляхом встановлення діапазону їх когнітивних метафор;
- (4) виділення персуазивно-маніпулятивних стратегії і тактик актуалізації ключових концептів-ідеологем у президентському дискурсі;
- (5) встановлення харизматичних особливостей дискурсивної особистості Б. Обама за його змістовими і дискурсивно-поведінковими властивостями.

У другому розділі схарактеризовано «Ключові концепти президентського дискурсу Барака Обами», виділено ключові концепти-ідеологеми домену ПОЛІТИКА в ідіоконцептосфері Б. Обами: систематизовано інвентар номінацій і структуровано номінативний простір цих концептів; визначено їхні поняттєві характеристики та образно-ціннісні ознаки, актуалізовані у концептуальних метафорах дискурсу Б. Обами.

Дискурсотвірні концепти в домені ПОЛІТИКА ідіоконцептосфери Б. Обами і в концептосфері американців співвідносяться як окреме і загальне: першим властива менша номінативна щільність та специфічні індивідуальні конфігурації відповідно до соціокультурних та ціннісних домінант президента.

Номінативний простір **ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я** в ідіодискурсі Б. Обами упорядковано лексико-семантичним полем (ЛСП) «Healthcare», яке інтегровано архісемою, заданою ім'ям концепту *healthcare* (n.) і диференційовано гіперсемами, профільованими в межах субдоменів ЛІКУВАННЯ і МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ. ЛСП об'єднує три радіально-ланцюжкові мікрополя та їх подальші розширення. Мікрополе «Medicine» об'єднане гіперсемою «медицина / лікування» і має три розширення, мотивовані відповідними семами: «preventive medicine», «therapy», «rehabilitation»; мікрополе «Health» об'єднане гіперсемою «здоров'я, відсутність патології» і поділяється на розширення «physical health», «mental health»; мікрополе «Medical Insurance» об'єднане гіперсемою «медичне страхування» і має два розширення: «medicare», «medicaid».

Переносні засоби номінації ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я в ідіодискурсі Б. Обами включають концептуальні метафори, структуровані за допомогою корелятивних груп ЛЮДИНА (42%), ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ (35%), ВІЙНА (23%). Перехресне мапування конкретних значень цих груп на абстрактний референт ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я формує відповідні групи метафор:

- ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я – ЦЕ СЛАБКА ЛЮДИНА, що потребує підкріплення (*to strengthen Medicare*), ЦЕ ДОВГОЖИТЕЛЬ (*added years to the life of Medicare*), ЦЕ ЛЮДИНА, ЩО НЕСЕ ТЯГАР (*our health care system is placing an unsustainable burden*);
- ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я – ЦЕ ЦІННИЙ ПАПІР (ВАУЧЕР) (*turn Medicare into a voucher*), ЦЕ КРИХКИЙ ПРЕДМЕТ (*radical shift that would disrupt the health care*), ЦЕ М'ЯЧ (*rolling back health care*);
- ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я – ЦЕ ОБ'ЄКТ НАПАДУ / ЗАХИСТУ (*health care proposal has also been attacked / I will protect Medicare*).

Номінативний простір концепту **ЕКОНОМІКА** структуровано у вигляді ЛСП «Economy» з домінантою – лексемою *economy* (n.), інтегровано архісемою «економіка» і диференційовано трьома гіперсемами, які профілюються в межах субдоменів ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА,

УПРАВЛІННЯ, ОЩАДЛИВІСТЬ. Це ЛСП об'єднує три радіально-ланцюжкові мікрополя та їх подальші розширення: мікрополе «Economic system» з гіперсеомою «економічний лад / система» має два розширення «branch (of economic system)», «type (of the economic system)»; мікрополе «Management» з гіперсеомою «управління» – розширення «regulation» і «economic doctrine»; мікрополе «Frugality» з гіперсеомою «ощадливість» – розширення «thrift», «saver», «prosperity».

Переносні засоби номінації концепту ЕКОНОМІКА (референта) в ідіодискурсі Б. Обами включають когнітивні метафори – результат перехресного мапування корелятивних груп ЛЮДИНА (47%), РОСЛИНА (21%), ВМІСТИЛИЩЕ (20%), ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ (12%) на референт:

- ЕКОНОМІКА – ЦЕ КРАДІЙ (*economy goes south*), ЦЕ ПРИГНІЧЕНА ЛЮДИНА (*depressed economy*), ЦЕ ЛЮДИНА, ЯКА МАЄ ЗОВНІШНІСТЬ (*how economy looks*);
- ЕКОНОМІКА – ЦЕ РОСЛИНА, здатна до росту (*economic growth*);
- ЕКОНОМІКА – ЦЕ ВМІСТИЛИЩЕ певного об'єму (*volume of economy*);
- ЕКОНОМІКА – ЦЕ ЛАМКИЙ ПРЕДМЕТ (*to hobble our economy*).

Номінативний простір **концепту БЕЗПЕКА** структуровано у вигляді ЛСП «Security» з домінантою – лексеомою *security (n.)*, інтегровано архісеомою «безпека» та диференційовано трьома гіперсеомами: «фізична безпека», «фінансова безпека» і «психологічна безпека», які відповідають трьом мікрополлям: це мікрополе «Physical security», яке об'єднане гіперсеомою «фізична безпека» і охоплює розширення «safety», «peace», «shelter» і «protection»; мікрополе «Financial security» – гіперсеома «фінансова безпека», розширення «insurance», «possession»; мікрополе «Mental security» – гіперсеома «психологічна безпека», розширення «confidence», «calmness».

Концепт БЕЗПЕКА в ідіодискурсі Б. Обами актуалізований концептуальними метафорами, утвореними в результаті перехресного мапування цього референта і членів корелятивних груп ЛЮДИНА (45%), ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ (30%) і ВМІСТИЛИЩЕ (25%):

- БЕЗПЕКА – ЦЕ СПОРТСМЕН (*train and equip their own security*), ЦЕ НАЧАЛЬНИК, що має повноваження (*security will not permit us*);
- БЕЗПЕКА – ЦЕ АРТЕФАКТ, який можна підвісити (*security hangs in the balance*);
- БЕЗПЕКА – ЦЕ ВМІСТИЛИЩЕ для життя народу (*to live in security*).

Номінативний простір **концепту НАЦІЯ** утворює ЛСП «Nation» з домінантою – лексеомою *nation (n.)*. Воно інтегровано архісеомою «нація» і диференційовано двома гіперсеомами: «державна» і «країна». ЛСП «Nation» об'єднує два мікрополя: мікрополе «State» (гіперсеома «державна») включає розширення «power», «federation», «assembly»; мікрополе «Country»

(гіперсема «жителі країни, населення», «країна як територія проживання нації») включає розширення «land», «people».

Концептуальні метафори, які актуалізують концепт НАЦІЯ, утворені перехресним мапуванням ознак цього референта і членів корелятивних груп ЛЮДИНА (61%), ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ (21%), ВМІСТИЛИЩЕ (18%). В ідіодискурсі президента виявлені концептуальні метафори:

- НАЦІЯ – ЦЕ ДІЯЧ (*nations pledged new resources*), ЦЕ ЛЮДИНА, ЩО МИСЛИТЬ (*the condemnation of nations*), ЦЕ ВОЇН (*the two nations that hold over 90 percent of the world's nuclear weapons*), ЦЕ ХВОРИЙ (*nation's addiction to oil*);

- НАЦІЯ – ЦЕ АРТЕФАКТ (*nation is in decline*);

- НАЦІЯ – ЦЕ ВМІСТИЛИЩЕ (*we live in the greatest nation on Earth*).

Усім ЛСП ключових концептів дискурсу Б. Обама властива розмитість границь; окремі розширення їх мікрополів частково накладаються, утворюючи зони перетинів і поступових переходів.

За лексикографічними даними, концепти ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я, ЕКОНОМІКА, БЕЗПЕКА, НАЦІЯ в ідіоконцептосфері Б. Обама демонструють вужчий набір лексичних засобів номінації і меншу розгалуженість значень порівняно із концептосферою американського народу.

У третьому розділі «Засоби реалізації стратегій і тактик президентського дискурсу Барака Обама» виявлено механізми персуазивно-маніпулятивного впливу Б. Обама, який досягається шляхом актуалізації ключових концептів ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я, ЕКОНОМІКА, БЕЗПЕКА, НАЦІЯ в стратегіях і тактиках дискурсу, схарактеризовано тип харизматичності дискурсивної особистості президента.

Глобальні стратегії розмежовано за принципом мети:

- (1) до кооперативних віднесено локальні стратегії агітації (тактика обіцянки, заклику / спонукання), аргументації (тактика самопрезентації, отождоження, ілюстрування), маніпулятивно-кооперативна стратегія (тактика ціннісної орієнтації адресата, тактика наснаги, тактика умиротворення опонента);
- (2) до конфронтаційних – локальна стратегія дискредитації (тактика звинувачення і критики) та маніпулятивно-конфронтаційна стратегія (тактика прогнозування негативних наслідків).

Серед глобальних кооперативних стратегій локальна стратегія агітації у дискурсі Б. Обама реалізується тактиками обіцянки і заклику / спонукання адресата до дії:

- перша тактика містить конкретні (*by 2020 року, these proposals would save us 2.5 million barrels*) й абстрактні обіцянки (*a responsibility I intend to take very seriously*);

➤ тактика заклику/спонукання в дискурсі Б. Обама об'єктивує ключові концепти його дискурсу у свідомості й підсвідомості аудиторії, акцентуючи увагу на концептах ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я (*It's time to turn the page on health care*), ЕКОНОМІКА (*let us be the generation that reshapes our economy*), БЕЗПЕКА (*It's time to find peace*) і НАЦІЯ (*let's be the generation that never forgets*).

Стратегія аргументації в дискурсі Б. Обама слугує цілям переконання адресата та спонукання його до дії. Її реалізують:

➤ тактика самопрезентації, в якій Б. Обама позиціонує себе як продовжувач справи А. Лінкольна (*where Lincoln once called on a divided house to stand together <...> I stand before you today to announce my candidacy for President of the United States*), політик-центрист і об'єднувач країни (*the voices I carried with me to the Illinois state Senate, where I brought Democrats and Republicans together*), реформатор охорони здоров'я (*I introduced a universal health care plan <...>, it would cut costs and save a typical family up to \$ 2,500 a year*);

➤ тактика ототожнення, що має на меті перекладання відповідальності з лідера держави на інших людей. У дискурсі першої передвиборної кампанії Б. Обама частіше бере відповідальність на себе (45%); а другої – досягає зниження рівня відповідальності президента США (26%), перекладаючи відповідальність на певну особу або групу – свою команду (*We are working*) і весь американський народ. Переважають ключові концепти – БЕЗПЕКА (*we can secure an effective and equitable global solution to this crisis*) та ЕКОНОМІКА (*we all have a stake in saving those jobs*);

➤ тактика ілюстрації за допомогою прикладів у дискурсі Б. Обама заснована на реальних позитивних подіях далекого минулого і його першого терміну правління, це дає стійку асоціацію адресанта політичного дискурсу з поліпшенням соціально-економічних показників (*over 4.4 million jobs created over the last 25 years, over 500,000 manufacturing jobs*), а також формує позитивний образ президента – захисника жінок (*women are working hard when women do well, everybody does well*).

Маніпуляція масовою свідомістю як різновид психологічного впливу здійснюється в дискурсі Б. Обама за допомогою негативно і позитивно забарвлених тактик: а) маніпуляція, заснована на інформації негативного (дискредитуючого) плану, має на меті акцентувати недоліки опонентів; б) маніпуляція, заснована на цінностях, надіях і очікуваннях виборців, спрямована на підвищення власного рейтингу політика.

Маніпулятивно-кооперативну стратегію здебільш утілюють тактики маніпуляції цінностями, наснаги, умиротворення опонента:

➤ тактика ціннісної орієнтації, де цінностями є ЕКОНОМІКА (*free market has been the engine of America's great progress*), релігія (*people deserve*

the fundamental dignity of practicing their faith free from fear) та процвітання (*peace and prosperity*); а антицінностями – війна (*war is not popular*), терористи (*strategy to dry up the terrorists base of support*), економічна криза (*a crisis that robbed too many of our friends*);

➤ реалізуючи тактику наснаги, президент надихає аудиторію на здійснення неординарних вчинків (*we can be one people, reaching for what's possible, building that more perfect union*). Інтердискурсивність Б. Обама засвідчена об'єднанням рис політичного дискурсу та проповіді з її особливим тембром голосу і ритмом, що гіпноотично впливає на аудиторію і переконує її;

➤ тактика умиротворення опонента служить одночасно «пасткою» для адресата дискурсу і даниною ввічливості опоненту (*Senator McCain is absolutely right that the earmarks process has been abused*).

Конфронтаційні стратегії у 3 рази менш частотні, ніж кооперативні; у дискурсі Б. Обама вони обмежені локальними стратегіями дискредитації і маніпулятивної конфронтації, які втілені відповідними тактиками:

➤ тактика звинувачення і критики в дискурсі Б. Обама не переходить в образ; вона базується на фактичній інформації, релевантній для адресанта політичного дискурсу, і в основному націлена на невірні політичні рішення республіканців у сфері ЕКОНОМІКИ (*there are so many loopholes that have been written into the tax code, oftentimes with support of Senator McCain*), БЕЗПЕКИ (*we had put two wars on a credit card*), ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я (*our health care system is broken*).

➤ тактика прогнозування негативних наслідків, яка реалізує локальну маніпулятивно-конфронтаційну стратегію, здійснює прихований вплив на американців шляхом створення негативних асоціацій, дискредитації політичних опонентів Б. Обама, зосереджуючи увагу на негативних наслідках їхньої політики в паливній (*tyranny of oil*) та економічній сферах (*last eight years the biggest increases in deficit*).

Типові **кінесичні й просодичні** засоби дискурсу Б. Обама підсилюють харизматичність президента та його персуазивний вплив на аудиторію. Серед перших превалюють жести: «розкриті до аудиторії долоні», «піднятий вказівний палець»; серед останніх – зниження тону голосу, прискорення темпу мовлення, інтенсифікація голосом ключових слів.

Варіювання цих засобів у кооперативних та конфронтаційних стратегіях підсумовано в табл. 1 (статистично суттєві коливання підкреслено).

Таблиця 1

Невербальні компоненти президентського дискурсу Б. Обами

Стратегії і тактики Невербальні компоненти	Кооперативні (100%)	Конфронтаційні (100%)
Розкриті до аудиторії долоні	17%	20%
Піднятий вказівний палець	15%	<u>24%</u>
Зниження тону голосу	14%	17%
Візуальний контакт	9%	4%
Уповільнення темпу мовлення	9 %	0 %
Жест «щіпка солі»	<u>8 %</u>	0 %
Жест «метання дротика»	<u>6 %</u>	0 %
Інтенсифікація голосом ключових слів	5%	<u>13%</u>
Прискорення темпу мовлення	6 %	<u>13 %</u>
Руки у замку	4 %	0%
Усмішка	5 %	0%
Кулак із піднятим великим пальцем	1%	3%
Вертикальний рух однієї / двох рук	1%	<u>6%</u>

За допомогою комплексу вербальних, невербальних та позалінгвістичних (колір одягу, фону) засобів президентський дискурс формує публічний *імідж Б. Обами*, який склався в масовій свідомості як стереотипізований позитивно-оцінний та емоційно забарвлений образ ситуативного харизматика-центриста, об'єднувача нації, миротворця, раціонального політика, борця з несправедливістю – захисника прав жінок і соціальних меншин. Процесуальна сторона дискурсивної особистості Б. Обами включає емоційність мовлення, неспішну енергійність, почуття гумору, інтерактивність і демократичність його дискурсу.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження є інтегративним когнітивно-комунікативним аналізом президентського дискурсу Барака Обами двох періодів його президентського правління, виконаним у межах когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики. Використання сучасних методів теорії дискурсу, когнітивної лінгвістики, прагматики, іміджології та PR дозволило виявити механізм персуазивно-маніпулятивного впливу дискурсу Б. Обами на аудиторію як когнітивно-прагматичний комплекс кооперативних і конфронтаційних стратегій і тактик, які об'єктивують ключові концепти-ідеологеми ідіоконцептосфери президента.

Президентський дискурс Б. Обами визначено в роботі як мисленнєво-комунікативний процес політичного впливу і результат, виражений мовними

і немовними знаками з вираженою особистісною складовою та опосередкований ЗМІ. Основні теми дискурсу задані індивідуальною концептосферою політика, його ключовими концептами-ідеологемами: ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я, ЕКОНОМІКА, БЕЗПЕКА і НАЦІЯ, а комунікативна мета націлена на ідеологічний вплив, тобто зміну концептосфери американців шляхом упровадження і закріплення в ній політичних цінностей президента, актуалізованих у стратегіях і тактиках його дискурсу.

У результаті вивчення фактичного матеріалу в роботі вперше збудована когнітивно-комунікативна модель президентського дискурсу Б. Обами, генерована концептами ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я, ЕКОНОМІКА, БЕЗПЕКА і НАЦІЯ, які представлені номінаціями, згрупованими відповідно до їх архісем, гіперсем і сем у ЛСП з мікрополями та їх розширеннями.

В ідіодискурсі Б. Обами номінативний простір концепту ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я сформовано ЛСП «Healthcare» з мікрополями «Medicine» (розширення «preventive medicine», «therapy», «rehabilitation»), «Health» (розширення «physical health», «mental health»), «Medical insurance» (розширення «state medical programs»). Образна складова концепту актуалізована метафорами на основі корелятивних груп ЛЮДИНА, ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ, ВІЙНА.

Концепт ЕКОНОМІКА в ідіодискурсі Б. Обами мотивований членами ЛСП «Economy» з мікрополями «Economic System» (розширення «branch», «type (of economic system)»; «Management» («regulation», «economic doctrine»), «Frugality» (розширення «thrift», «saver», «prosperity») і актуалізований метафорами, які охоплюють корелятивні групи ЛЮДИНА, ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ, РОСЛИНА і ВМІСТИЛИЩЕ.

Концепт БЕЗПЕКА в ідіодискурсі Б. Обами структурований ЛСП «Security» з мікрополями «Physical security» (розширення «safety», «peace», «shelter» та «protection»), «Financial security» («insurance», «possession»), «Mental security» («confidence», «calmness»). Його актуалізують метафори корелятивних груп ЛЮДИНА, ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ і ВМІСТИЛИЩЕ.

Концепт НАЦІЯ в ідіодискурсі Б. Обами представлений лексемами – компонентами ЛСП «Nation» та його мікрополями «State» (розширення «power», «federation», «assembly»), «Country» («land», «people») і актуалізований концептуальними метафорами корелятивних груп ЛЮДИНА, ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ і ВМІСТИЛИЩЕ.

Слугуючи референтами концептуальних метафор, утворених в результаті перехресного мапування властивостей цих концептів і концептуальних ознак перерахованих корелятивних груп, ключові концепти-ідеологеми в дискурсі Б. Обами утворюють структурні й онтологічні метафори (здебільш персоніфікації).

Дискурсотвірні концепти в домені ПОЛІТИКА ідіоконцептосфери Б. Обама порівняно з концептосферою американців мають меншу номінативну щільність та відмінні конфігурації відповідно до ціннісних доміант політика.

Впливовий характер президентського дискурсу обумовлений його провідними інтенціями, спрямованими на досягнення основної персуазивно-маніпулятивної мети. Механізм персуазивно-маніпулятивного впливу президента, спрямований на зміну концептосфери слухачів, здійснюється шляхом актуалізації ключових концептів-ідеологем у глобальних і локальних стратегіях і тактиках його ідіодискурсу із застосуванням комплексу кінесичних (жести, посмішки, зоровий контакт) і просодичних (зміна тембру голосу) засобів.

У межах глобальної кооперативної стратегії дискурсу провідними локальними є: стратегія агітації (тактики обіцянки, заклику / спонукання), аргументації (тактика самопрезентації, отождолення, ілюстрації) і маніпулятивно-кооперативна стратегія (тактики ціннісної орієнтації, насаги, умиротворіння опонента), які формують позитивний імідж політика. Глобальні конфронтаційні стратегії, представлені локальними стратегіями дискредитації політичного опонента та маніпулятивно-конфронтаційною, які є нечисленними в дискурсі Б. Обама.

Виявлені когнітивно-комунікативні властивості свідчать, що дискурсивна особистість Б. Обама – це помірний ситуативний харизматик-центрист; вербальні, невербальні та екстралінгвістичні коди його комунікативної поведінки формують публічний імідж президента – раціонального політика, об'єднувача нації, миротворця, захисника прав жінок і соціальних меншин.

Проведене дослідження сприяє розвитку когнітивно-комунікативного (прагматичного) підходу в рамках когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики. Отримані дані та висновки є внеском у сучасну теорію дискурсу, когнітивну лінгвістику, теорію когнітивної метафори, лінгвоперсонологію, прагмалінгвістику, іміджелогію, PR; вони відкривають перспективи подальшого розвитку когнітивної прагмалінгвістики, політичної концептології, дискурсології, лінгвістичних студій у галузі політичної іміджелогії та дискурсивної маніпуляції масовою свідомістю.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Еременко А.А. Базовые метафоры в политическом дискурсе Барака Обама / А.А. Еременко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Романо-германская філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2010. – № 897, Вип. 62. – С. 88-94.

2. Еременко А.А. Домен «НАЦИЯ» в рамках концептосферы политического дискурса Б. Обамы / А.А. Еременко // Філологічні трактати. – Суми : СумДУ. – 2012. – Том 4, № 4. – С. 20-24.
3. Еременко А.А. Метафорическое отражение домена ЗДРАВООХРАНЕНИЕ в президентском дискурсе Барака Обамы / А.А. Еременко // Проблемы лингвистики и лингводидактики : междунар. сб. науч. ст.; ред. С.А. Моисеева, Л.Г. Петрова. – Белгород : ИПЦ «ПОЛИТЕРРА», 2014. – Вып. II. – С. 55-60.
4. Прокопенко А.А. Семантичний простір номінацій HEALTHCARE у президентському дискурсі Барака Обами / А.А. Прокопенко // Новая филология : сб. науч. работ. – Запорожье : ЗНУ, 2014. – № 64. – С. 84-90.
5. Прокопенко А.А. Ключевые стратегии и тактики в президентском дискурсе Барака Обамы / А.А. Прокопенко // Філологічні трактати. – 2015. – Том 7, № 2. – Суми : СумДУ. – С. 116-122.
6. Еременко А.А. Концептуализация в политических речах Барака Обамы / А.А. Еременко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XI наук. конф. з міжнар. участю (Харків, 3 лютого 2012) : тези доповідей. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – С 84-86.
7. Еременко А.А. Метафоризация домена ЭКОНОМИКА в современном американском политическом дискурсе / А.А. Еременко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XII наук. конф. з міжнар. участю (Харків, 1 лютого 2013) : тези доповідей. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 106-108.
8. Еременко А.А. Метафорика домена ЗДРАВООХРАНЕНИЕ в современном американском президентском дискурсе / А.А. Еременко // П'ятий міжнар. наук. форум «Сучасна англістика і романістика: перший рубіж нового тисячоліття» (Харків, 18 вересня 2013) : тези доповідей. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 58-61.
9. Еременко А.А. Метафорическое представление домена ЗДРАВООХРАНЕНИЕ в президентском дискурсе Барака Обамы / А.А. Еременко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XIII наук. конф. з міжнар. участю (Харків, 7 лютого 2014) : тези доповідей. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – С. 112-113.
10. Прокопенко А.А. (Еременко А.А.) Реализация стратегий и тактик в профессиональном политическом дискурсе // А.А. Прокопенко // IV міжнар. наук. конф. «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів» (Харків, 22 березня 2014) : матеріали. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – С. 69-72.
11. Прокопенко А.А. (Еременко А.А.) Аргументативная стратегия в рамках президентского дискурса Барака Обамы / А.А. Прокопенко // I Таврические филологические чтения: междунар. науч.-практич. конф.

- (Херсон, 27-28 февраля 2015) : материалы. – Херсон : Издательский дом «Гельветика», 2015. – С. 244-245.
12. Прокопенко А.А. (Еременко А.А.) Метафорическое наполнение домена БЕЗОПАСНОСТЬ в президентском дискурсе Барака Обамы / А.А. Прокопенко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XIV наук. конф. з міжнар. участю (Харків, 27 березня 2015) : тези доповідей. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – С. 191-193.
 13. Прокопенко А.А. (Еременко А.А.) Тактика обещания в президентском дискурсе Барака Обамы / А.А. Прокопенко // Contemporary Tendencies in Science and Education: Studies of the Germanic, Romance Languages and Translation: International Scientific and Practical Internet Conference (Mykolaiv, 20-30 April, 2015) : materials digest / Kozak N. I. (Chief Editor). – Mykolaiv : The Mykolaiv V.O. Sukhomlynsky National University, 2015. – P. 120-124.
 14. Прокопенко А.А. (Еременко А.А.) Реализация тактики призыва/побуждения в президентском дискурсе Барака Обамы / А.А. Прокопенко // Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів: V міжнар. наук. конф. (Харків, 19 березня 2016) : матеріали. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. – С. 86-90. – Режим доступу : <http://foreign-languages.karazin.ua/ru>

АНОТАЦІЯ

Прокопенко А.А. Президентський дискурс Барака Обами: когнітивно-комунікативні аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2016.

У роботі в межах когнітивно-комунікативного підходу розкрито вплив президентського дискурсу Б. Обами як упровадження в концептосферу аудиторії ключових концептів його ідіоконцептосфери, актуалізованих у дискурсивних стратегіях і тактиках президентського дискурсу. Дискурсотвірними концептами-ідеологемами є ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я, ЕКОНОМІКА, БЕЗПЕКА, НАЦІЯ (ЛСП «Healthcare», «Economy», «Security», «Nation»); як референти концептуальних метафор вони вербалізовані корелятивними групами ЛЮДИНА, ВІЙНА, ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ, ВМІСТИЛИЩЕ. Персуазивно-маніпулятивний вплив дискурсу Б. Обами здійснюється через актуалізацію цих концептів у мовленнєвих стратегіях кооперації і конфронтації вербальними, кінесичними та просодичними засобами, що формують імідж президента як ситуативного харизматика-центриста.

Ключові слова: дискурс Б. Обама, кінесика, когнітивно-комунікативний підхід, концепт, концептуальна метафора, просодія, стратегії кооперації та конфронтації.

АННОТАЦИЯ

Прокопенко А.А. Президентский дискурс Барака Обамы: когнитивно-коммуникативные аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина Министерства образования и науки Украины. – Харьков, 2016.

Проведенное исследование посвящено интегративному когнитивно-коммуникативному анализу президентского дискурса Б. Обамы 2007–2016 годов и выполнено в когнитивно-дискурсивной парадигме лингвистики. Оно направлено на выявление специфики коммуникативного поведения политика как воплощения варьирования идиоконцептосферы президента США по сравнению с концептосферой его народа, что соответствует соотношению общего и отдельного. В работе в рамках когнитивно-коммуникативного подхода выявлен персуазивно-манипулятивный механизм вербального и невербального воздействия президентского дискурса Б. Обамы 2007 – 2016 годов.

Предложенный в работе алгоритм анализа президентского дискурса Обамы включает этапы: (1) спецификация идиоконцептосферы Б. Обамы как дискурсивной личности, а именно – домена ПОЛИТИКА; (2) выявление понятийных составляющих ключевых концептов-идеологем президента путем установления имени каждого ключевого концепта и набора лексем – синонимов и моделирования лексико-семантического поля номинаций концептов; (3) выявление образно-ценностных составляющих ключевых концептов-идеологем Б. Обамы путем установления диапазона их когнитивных метафор; (4) определение персуазивно-манипулятивных стратегий и тактик актуализации ключевых концептов-идеологем в президентском дискурсе; (5) установление харизматичных особенностей дискурсивной личности Б. Обамы по его когнитивным и дискурсивно-поведенческим свойствам.

В работе впервые выстроена когнитивно-коммуникативная модель президентского дискурса Б. Обамы, генерированная концептами-идеологемами ЗДРАВООХРАНЕНИЕ, ЭКОНОМИКА, БЕЗОПАСНОСТЬ и НАЦИЯ, которые представлены номинациями, сгруппированными в соответствии с их архисемами, гиперсемами и семами в ЛСП с микрополями и частично пересекающимися расширениями. Эти дискурсообразующие

концепты Б. Обамы варьируются в его идиоконцептосфере и концептосфере американцев как отдельное и общее: первым присуща меньшая номинативная плотность, разница высвеченности отдельных слотов обусловлена ценностными доминантами политика.

В идиодискурсе Б. Обамы номинативное пространство концепта ЗДРАВООХРАНЕНИЕ образовано ЛСП «Healthcare» с микрополями «Medicine» (расширения «preventive medicine», «therapy», «rehabilitation»), «Health» (расширения «physical health», «mental health»), «Medical Insurance» (расширение «state medical programs»). Образная составляющая концепта актуализирована метафорами на основе коррелятивных групп: ЧЕЛОВЕК, ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ, ВОЙНА.

Концепт ЭКОНОМИКА в идиодискурсе Б. Обамы вербализирован членами ЛСП «Economy» с микрополями «Economic system» («branch», «type (of economic system)»; «Management» («regulation», «economic doctrine»), «Frugality» (расширения «thrift», «saver», «prosperity») и актуализирован метафорами, охватывающими коррелятивные группы ЧЕЛОВЕК, ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ, РАСТЕНИЕ и ВМЕСТИЛИЩЕ.

Концепт БЕЗОПАСНОСТЬ в идиодискурсе Б. Обамы структурирован ЛСП «Security» с микрополями «Physical security» («safety», «peace», «shelter» и «protection»), «Financial security» («insurance», «possession»), «Mental security» («confidence», «calmness»). Его актуализируют метафоры коррелятивных групп ЧЕЛОВЕК, ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ и ВМЕСТИЛИЩЕ.

Концепт НАЦИЯ в идиодискурсе Б. Обамы представлен лексемами – компонентами ЛСП «Nation» и его микрополями «State» («power», «federation», «assembly»), «Country» («land», «people») и актуализирован когнитивными метафорами коррелятивных групп: ЧЕЛОВЕК, ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ и ВМЕСТИЛИЩЕ.

Воздействующий характер президентского дискурса обусловлен его ведущими интенциями, направленными на достижение основной персуазивно-манипулятивной цели. Механизм персуазивно-манипулятивного воздействия президента, направленный на изменение концептосферы слушателей, осуществляется путем актуализации ключевых концептов-идеологем в глобальных и локальных стратегиях и тактиках его идиодискурса с применением комплекса кинесических (жесты, улыбка, зрительный контакт) и просодических (изменение тембра голоса) средств.

В рамках глобальной кооперативной стратегии ведущие локальные стратегии – агитации (тактики обещания, призыва / побуждения), аргументации (тактики самопрезентации, отождествления, иллюстрации), манипулятивно-кооперативная (тактики ценностной ориентации,

воодушевления, умиротворения оппонента). Немногочисленные в дискурсе Б. Обамы глобальные конфронтационные стратегии дискредитируют политического оппонента, выступают манипулятивно-конфронтационными тактиками дискурса.

Комплекс вербальных, невербальных и экстралингвистических средств президентского дискурса формирует публичный имидж президента – сложившийся в массовом сознании стереотипизированный позитивно оценочный эмоционально окрашенный образ ситуативного харизматика-центриста, объединителя нации, миротворца, рационального политика, защитника прав женщин и социальных меньшинств. Процессуальная сторона дискурсивной личности Б. Обамы включает эмоциональность речи, неспешную энергичность, чувство юмора, интерактивность и демократичность.

Ключевые слова: дискурс Обамы, кинесика, когнитивно-коммуникативный подход, концепт, концептуальная метафора, просодия, стратегии кооперации и конфронтации.

ABSTRACT

Prokopenko A.A. Barack Obama's presidential discourse: cognitive-communicative aspects. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in philology, specialty 10.02.04 – Germanic Languages. – V.N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2016.

From a cognitive-communicative perspective, this paper investigates, via the 2007–2016 B. Obama's presidential discourse, the mechanism of its influence viewed as the input of the key concepts of his individual worldview into the worldview of his audience by means of discursive strategies and tactics. The key concepts-ideas which shape Obama's discourse are HEALTH CARE, ECONOMY, SECURITY, NATION (lexico-semantic fields «Healthcare», «Economy», «Security», «Nation»); being targets of conceptual metaphors they are verbalized by source groups MAN, WAR, PHYSICAL OBJECT, CONTAINER. The persuasive-manipulative influence of B. Obama's discourse results from the verbal, kinesic and prosodic actualization of these concepts in speech strategies of cooperation and confrontation that create the president's image of a situational charismatic centrist.

Keywords: cognitive and communicative perspective, concept, conceptual metaphor, kinesics, Obama's discourse, prosody, strategies of cooperation and confrontation.

Підписано до друку 02.09.2016.
Формат 60 x 90/16. Друк ризографічний.
Гарнітура Times New Roman.
Зам. 2208/2016. Ум. вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Ціна договірна.

Надруковано ФОП Сверделов М.О.
м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 24, корп. А, кв. 33.
Свідоцтво про державну реєстрацію ВОО № 971661 від 13.12.2005.